

РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті розглядаються найбільш суттєві проблеми, які виникли у кредитних спілках, що працюють на ринку фінансових послуг в умовах фінансової кризи. Розглядається ситуація на ринку кредитних спілок, об'єктивна картина діяльності системи кредитних спілок України, розробляються конкретні пропозиції щодо покращення їх діяльності.

Ключові слова: кредитні спілки, небанківські фінансові послуги, споживчий кредит, ризики, ресурсна база, програми споживчого кредитування, ефективність кредитування, дохідність споживчого кредитування.

В статье рассматриваются наиболее существенные проблемы, возникшие в кредитных союзах, работающих на рынке финансовых услуг в условиях финансового кризиса. Рассматривается ситуация на рынке кредитных союзов, объективная картина деятельности системы кредитных союзов Украины, разрабатываются конкретные предложения по улучшению их деятельности.

Ключевые слова: кредитные союзы, небанковские финансовые услуги, потребительский кредит, риски, ресурсная база, программы потребительского кредитования, эффективность кредитования, доходность потребительского кредитования.

The most substantial problems, which arose up in credit unions, which work at the market of financial services in the conditions of financial crisis, are examined in this article. A situation is examined at the market of credit unions, objective picture of activity of the system of credit unions of Ukraine, concrete suggestions are developed in relation to the improvement of their activity.

Keywords: credit unions, unbank financial services, consumer credit, risks, resource base, programs of the consumer crediting, efficiency of crediting, profit of the consumer crediting.

Постановка проблеми. Кредитні споживчі кооперативи процвітають у всьому світі. У них є безперечна перевага – зрозумілий, надійний, заснований на самоконтролі механізм функціонування. Пайовики, що добровільно об'єдналися, створюють їх для надання собі фінансовій допомозі, при цьому самі їх фінансують і самі ними управляють.

В даний час в Україні число кредитних кооперативів безперервно збільшується, і вони демонструють високу ефективність кредитно-фінансової діяльності. Але все таки, на тлі широкомасштабного і масового кооперативного руху в світовій спільноті, українські кооперативи, що довго знаходилися на першому місці по просуванню ідей мікрофінансування, в умовах фінансової кризи відчують гострий дефіцит державної підтримки.

Актуальність теми обумовлена великою соціально-економічною значущістю проблеми і недостатнім вивченням багатьох її теоретико-методологічних аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ризиків і можливостей кредитних спілок в умовах фінансового ризику стає досить актуальною. Свідченням цього є зростання кількості публікацій на цю тему у періодичних професійних виданнях. Проблемами кредитних спілок займаються такі провідні вчені-науковці, як Панасюк В.М., Гарасим П.М., Ткаченко Н.М., Суслів В., Калустова Е., Оленчик А., та інші.

Метою статті є розгляд питань ризиків та можливостей кредитних спілок в умовах фінансової кризи та вироблення конкретних пропозицій щодо покращення їх діяльності.

Завдання. З урахуванням викладеного завданням цього дослідження є сприяння розвитку діяльності кредитних спілок, вирішення на єдиній методологічній основі принципових питань розвитку кредитних спілок.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на кризу кредитні спілки працюють. Заборгованість кредитних спілок по депозитних внесках на кінець I півріччя складає 3 млрд.122,7 млн.грн. при загальному об'ємі виданих кредитів у розмірі 4,121 млрд. грн., з яких близько 1,1 млрд. грн. є проблемними. Рефінансування кредитних спілок в об'ємі, приблизно, 0,5 млрд. гривень вистачило б, щоб стабілізувати ситуацію і забезпечити необхідні виплати по депозитних договорах і, загалом, заспокоїти систему. Сьогодні істотні фінансові проблеми мають близько 10 % – 15 % кредитних спілок, що працюють на ринку. Всі інші, не дивлячись на об'єктивні труднощі успішно працюють. В більшості регіонів України кредитні спілки є чи не єдиними фінансовими установами, де пересічний громадянин може отримати кредит. Серед кредитних спілок – членів НАКСУ, наприклад, кожна четверта спілка за 1 півріччя 2009 року навіть показала позитивну динаміку росту активів та депозитного портфелю.

Станом на 30.06.10 у Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про 766 кредитних установ, у тому числі про: 700 кредитних спілок; 37 інших кредитних установ; 29 юридичних осіб публічного права.

Результати діяльності кредитних спілок за I півріччя 2008 – 2010 років та динаміка основних показників діяльності кредитних спілок за I півріччя 2010 р. наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок за I півріччя 2010 року [4]

Показники	Станом на 30.06 відповідного року			Щорічний відносний приріст, %	
	2008	2009	2010	за 2009	за 2010
Кількість зареєстрованих кредитних спілок (на кінець періоду)	806	821	700	1,9	-14,7
Кількість членів кредитних спілок (тис. осіб)	2526,6	2151,6	1520,6	-14,8	-29,3
Кількість членів кредитних спілок, які мають внески на депозитних рахунках на кінець періоду (тис. осіб)	169,0	124,0	70,6	-26,6	-43,1
Кількість членів кредитних спілок, які мають діючі кредитні договори (тис. осіб)	645,9	446,2	336,7	-30,9	-24,5
Загальні активи (млн.грн.)	6072,9	4618,1	2983,5	-24,0	-35,4
Кредити, надані членам кредитних спілок (залишок на кін. періоду) (млн. грн.)	5376,0	4121,3	2743,2	-23,3	-33,4
Внески членів кредитних спілок на депозитні рахунки (залишок на кін. періоду) (млн. грн.)	4011,0	3122,7	1662,3	-22,1	-46,8
Капітал (млн. грн.)	1716,6	1149,6	954,4	-33,0	-17,0

У цілому, система кредитних спілок України станом на 30.06.10 демонструвала зниження показників діяльності в порівнянні з минулими періодами. Графічно динаміку основних показників діяльності кредитних спілок представлено на рис. 1.

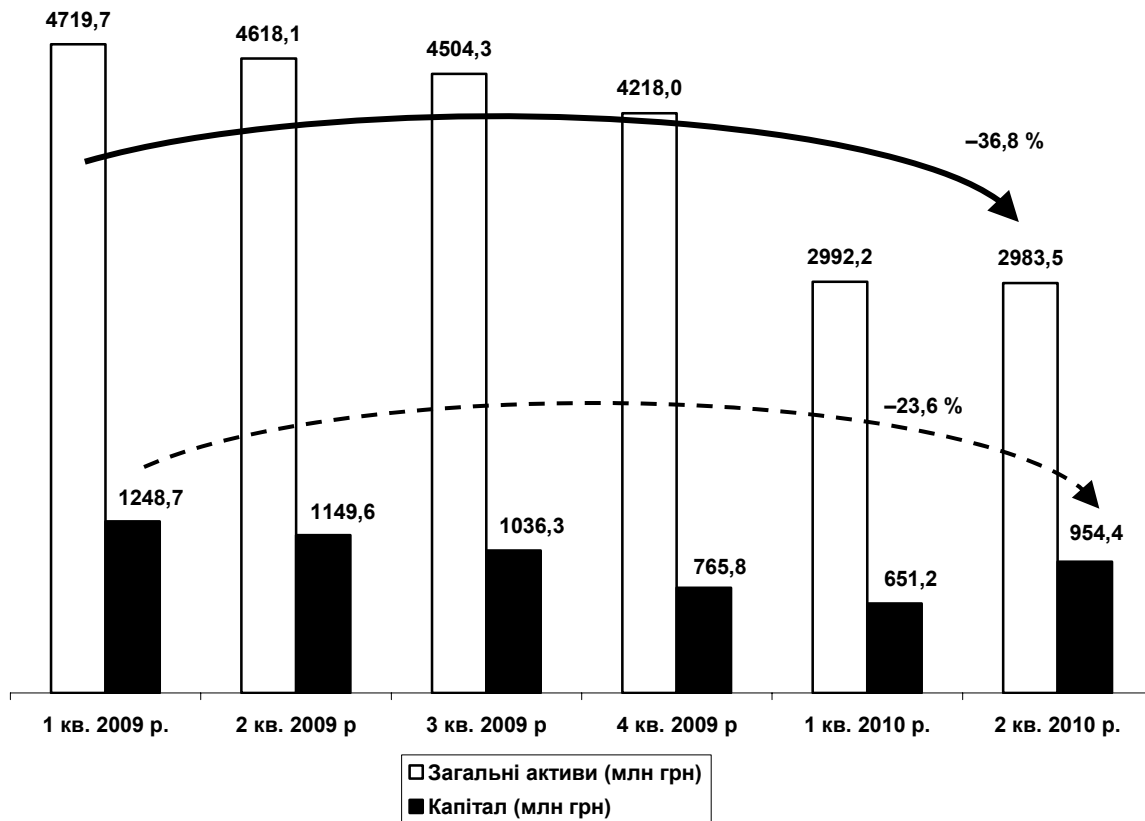

Рис. 1. Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок України за 2009 – 2010 рр.

Загальний обсяг активів кредитних спілок станом на 30.06.10 становив 2983,5 млн. грн. і порівняно з аналогічним періодом 2009 року зменшився на 35,4 % (станом на 30.06.09 становив 4 618,1 млн. грн.). Загальний обсяг капіталу кредитних спілок станом на 30.06.10 становив 954,4 млн. грн. Найбільшу

питому вагу в його структурі становив пайовий капітал (758,5 млн. грн.) [4].

За результатами звітного періоду, як і раніше, більшість кредитних спілок (359) об'єднувала відносно невелику кількість членів – до 1000 осіб. Так, станом на 30.06.10 розподіл за кількістю членів кредитні спілки зображено на рис. 2.

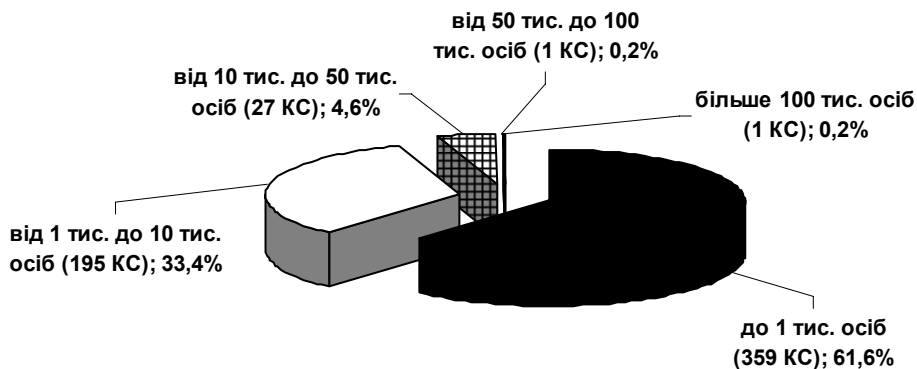

Рис. 2. Групування кредитних спілок за кількістю членів станом на 30.06.10

Станом на 30.06.10 кількість членів кредитних спілок становила 1520,6 тис. осіб, з яких 336,7 тис. осіб або 22,1 % – члени КС, які мають діючі кредитні договори, та 70,6 тис. осіб (4,6 %) – члени спілок, які мають внески (вклади) на депозитних рахунках (рис. 3) [4].

Як видно з рис. 3, станом на 30.06.10 частка членів кредитних спілок, які не є вкладниками, становила більше 70 % впродовж 2009 року та I півріччя 2010 року. Водночас, такі члени кредитних спілок мають вирішальну кількість голосів та безпосередній вплив на прийняття управлінських рішень, у тому числі не на користь вкладників.

Станом на 30 червня 2010 року в порівнянні з аналогічним періодом 2009 року внески (вклади) членів креди-

тних спілок на депозитні рахунки зменшились на 46,8 % (до 1 662,3 млн. грн.); кредити, надані членам кредитних спілок, зменшились на 33,4 % (до 2 743,2 млн. грн.), графічно це представлено на рис. 4 [4].

Характерною ознакою нинішньої ситуації в кредитно-фінансовій системі є те, що позичальники мають великі обсяги заборгованості перед кредитними спілками. Останнім надзвичайно важко розв'язати таку проблему традиційними методами – працюючи індивідуально з кожним конкретним проблемним кредитом, оскільки чисельність боржників вимірюється сотнями, а іноді й тисячами. Зважаючи на такі обставини, кредитні спілки активно користуються послугами колекторських компаній, бюро та агентств.

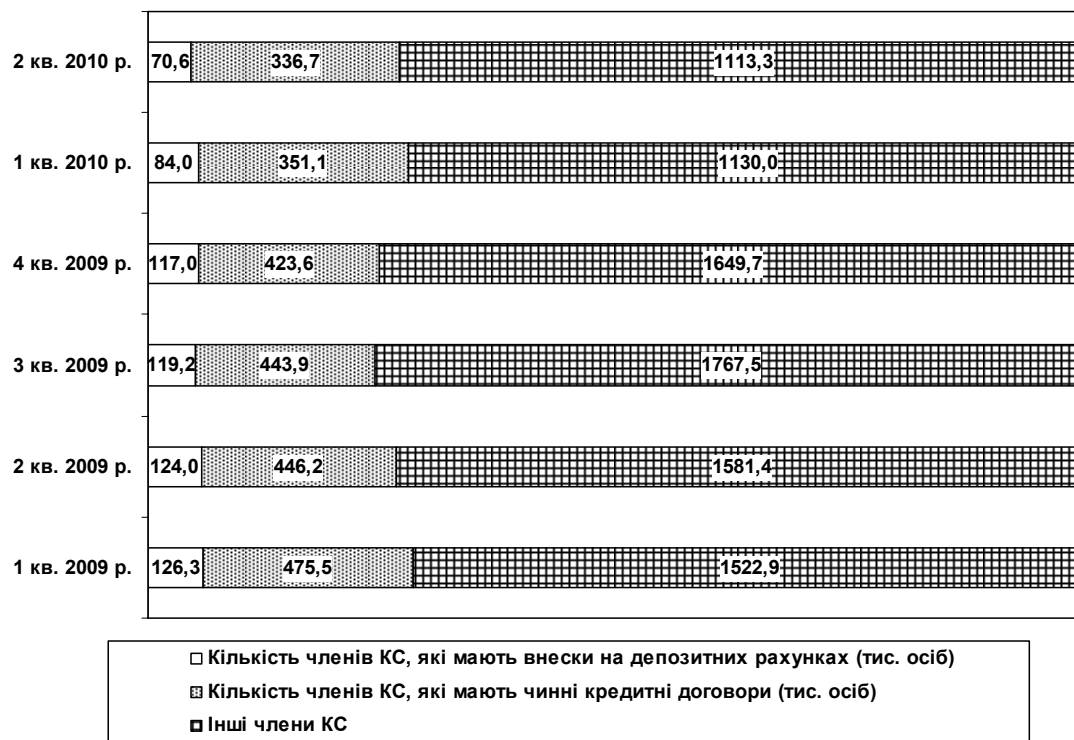

Рис. 3. Динаміка кількості членів кредитних спілок України за 2009–2010 рр.

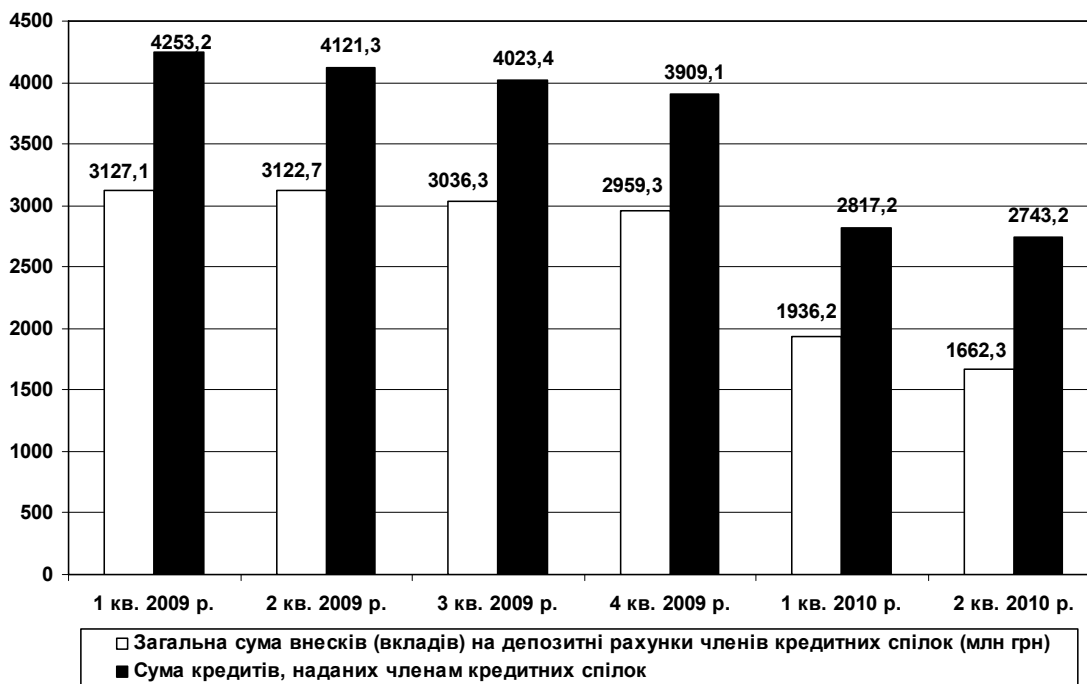

Рис. 4. Динаміка кредитування та залучення внесків членів кредитних спілок України за 2009 – 2010 рр.

Повернені боржниками кредити допоможуть кредитним спілкам відновити довіру своїх вкладників, адже ці грошові кошти дадуть змогу кредитним спілкам розрахуватися за своїми зобов'язаннями перед вкладниками та почати кредитувати населення, попередньо запровадивши нову, більш жорстку, кредитну політику. Загальна сума заборгованості 336,7 тис. членів кредитних спілок, які мали діючі станом на 30.06.10 кредитні договори, становила 2 743,2 млн. грн., тобто в середньому кожен член – позичальник кредитної спілки на кінець періоду мав 8,1 тис. боргу за кредитом.

За перше півріччя 2010 року кредитний портфель скоротився на 33,4 % порівняно з аналогічним періодом минулого року і становив 2 743,2 млн. грн. Наслідком проведення кредитними спілками заходів щодо повернення прострочених кредитів у I півріччі 2010 року стало зменшення заборгованості за простроченими, неповерненими та безнадійними кредитами на 27,6 % порівняно з аналогічним періодом минулого року (рис. 5) [4].

Незважаючи на значне скорочення обсягів кредитування кредитними спілками, як і в попередні роки, найбільший попит мають споживчі кредити, частка яких становить 39 %, або 1064,3 млн. грн. (рис. 6).

Рис. 5. Питома вага прострочених кредитів у кредитному портфелі кредитних спілок України за 2009 – 2010 рр.

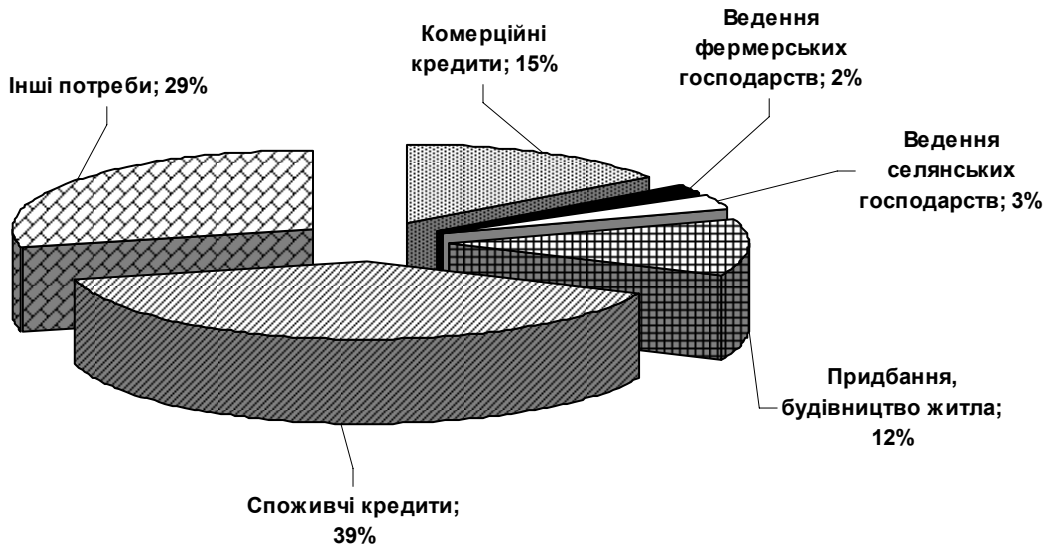

Рис. 6. Структура кредитів за видами станом на 30.06.10

Друге місце посідають кредити на інші потреби – 29 %, або 802,0 млн. грн. Значну частку мають комерційні кредити та кредити, видані на придбання, будівництво та ремонт житла. Кредитування ведення селянських та фермерських господарств, як і в попередні періоди, має незначну частку в загальному обсязі виданих кредитів [4].

Узагальнюючи проведений аналіз стану кредитних спілок, можна зробити висновок про те, що певна частина кредитних спілок з метою підтримки ліквідності, утримання фінансової стабільності та підвищення рівня захисту членів кредитних спілок, а також задля здійснення кредитування особливо вразливих в умовах кризи категорій позичальників потребує рефінансування.

На відміну від банків та їхніх вкладників, в Україні не передбачено механізму відшкодування громадянам коштів, внесених у кредитні спілки у вигляді внесків (вкладів)

членів кредитної спілки на депозитні рахунки. Держфінпослуг спільно з учасниками ринку кредитних спілок розробила спеціальну Антикризову програму для ринку кредитних спілок, яка передбачає заходи з протидії наслідкам фінансової кризи в діяльності кредитних спілок.

Не дивлячись на об'єктивні труднощі, для розвитку кредитних споживчих кооперативів в Україні існують об'єктивні передумови:

- ✓ наявність великої кількості дрібних власників і інвесторів;
- ✓ збереження традицій колективізму;
- ✓ неефективне функціонування традиційних фінансових інститутів.

Великим плюсом кооперативів є те, що при порівнянні з банком, кооперативи мають велику доступність і простоту для населення. Для отримання кредиту не

потрібно платити "прихованих" відсотків, а також зайвий раз перестраховуватися, оскільки позики в КПКГ видаються тільки членам кооперативу, що істотно знижує ризик неповернення позик і не обтяжує кредит додатковими платежами (для покриття цих ризиків).

Всі ці обставини приводять до того, що на сьогоднішній день в умовах ринкової системи споживчого кредитування, що формується, кредитні споживчі кооперативи є мало не єдиним місцем, де українці можуть отримати на прийнятних умовах доступний іпотечний кредит, кредит на споживчі потреби або підприємницьку позику.

Кредитна спілка є однією з не багатьох на сьогоднішній день некомерційних організацій, яка прямо заявляє про задоволення саме матеріальних потреб своїх членів (пайовиків), що особливо важливе з погляду цілей програми кредитування суб'єктів малого підприємництва. Гаслом кредитних спілок є не високий відсоток, а надійність, не прибутковість, а стійкість, доступний кредит і гарантія збереження грошей.

Частка небанківського фінансового сектора в Україні є значно меншою в порівнянні з банківським. На сьогодні на 820 кредитних союзів, членами яких є понад два мільйони українців (з них близько 130 тисяч є активними вкладниками), доводиться лише 7 % загального об'єму активів всіх фінансових установ.

І якщо на кінець 2008 року сукупні активи кредитних союзів склали 6267 мільйонів гривень (це відповідає активам невеликого комерційного банку), то вже на початку квітня 2009 року їх активи і депозитні внески скоротилися приблизно на чверть. Ці цифри указують на складну ситуацію, в якій опинилися кредитні союзи сьогодні: заощадження вкладників знецінюються, відбувається вплив капіталу, споживачі стали менше користуватися послугами кредитних союзів, почастишали випадки бунту вкладників.

Тим часом на ринку небанківських фінансових послуг розроблена антикризова програма, яка поліпшить положення кредитних союзів. Але для рефінансування кредитних союзів потрібно від 500 мільйонів до 1 мільярда гривень. Кредитним союзам, які використовують тільки власні активи, державні кошти потрібні не для

того, щоб вижити, а для того, щоб надати кредитні ресурси соціально незахищеному сектору.

Але все-таки, навіть опинившись в складній ситуації, кредитні союзи продовжують кредитувати. У кризисний період вони все ще працюють в тому сегменті, з якого вже давно вийшли комерційні банки. Кредитні союзи надають і споживчі кредити, і мікрокредити для представників малого бізнесу. Середня сума надання засобів позичальникові складає вісім тисяч гривень, а кредитний коридор – від 500 гривень до 100 тисяч гривень. Це в той час, коли кредитний портфель нестримно погіршується: люди втрачають роботу, зупиняються підприємства.

Тому, у Верховній Раді зареєстрований Проект про створення фонду гарантування внесків населення, в другому читанні знаходиться Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України по питаннях діяльності системи кредитної кооперації, де якраз передбачена низка заходів, які сприятимуть розвитку ринку небанківських фінансових послуг.

Висновки. Кредитні спілки мають труднощі в умовах кризи, але масштаб проблем в цій сфері незрівнянно менший, ніж, наприклад, в банківській сфері. Ті складності, які на сьогодні є в кредитних спілках не є колосальною і нерозв'язною проблемою. Приваблюючи засоби у найбільш бідних верств населення і кредитуючи найменш забезпечені приватні підприємства, надаючи споживчі кредити і обслуговуючи тих, кому до сьогоднішнього дня був недоступний банківський кредит, небанківський сектор фінансового ринку України стимулює розвиток економіки і покращує соціальну ситуацію в державі. Тому рефінансування кредитних союзів було б ефективним.

1. Закон №2664-Ш.- Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 № 2664-Ш.
2. Положення № 377. – Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні, затверджене Указом Президента України від 20.09.93 р. № 377.
3. Указ № 701/99. – Указ Президента України "Про кредитні спілки" від 22.06.1999 № 701/99.
4. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс] : сайт Держфінпослуг України. – Режим доступу: [http:// www.dfp.gov.ua](http://www.dfp.gov.ua).

Надійшла до редколегії 14.01.11

УДК 378.3

Ю. Цалько, здобувач

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ДЕРЖАВАХ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

У статті визначається необхідність запровадження ефективної системи фінансового планування у вищих навчальних закладах України. Досліджується досвід зарубіжних країн щодо використання різних джерел фінансового забезпечення діяльності закладів вищої освіти.

Ключові слова: приватний сектор вищої освіти, державний сектор вищої освіти, вищий навчальний заклад, "ВНЗ-фірма", "ВНЗ-суспільство".

В статье определяется необходимость внедрения эффективной системы финансового планирования в высших учебных заведениях Украины. Исследуется опыт зарубежных стран по использованию различных источников финансового обеспечения деятельности учреждений высшего образования.

Ключевые слова: частный сектор высшего образования, государственный сектор высшего образования, высшее учебное заведение, "ВУЗ-фирма", "ВУЗ-общество".

The necessity of introduction of the effective system of the financial planning for higher educational establishments in Ukraine is determined in the article. Experience of foreign countries in relation to the use of different sources of the financial providing activity of higher education is probed.

Keywords: private higher education sector, public sector higher education, higher education, "university-firm", "university-society".

В умовах ринкового господарювання найважливішими факторами, що обумовлюють масштаби і темпи розвитку будь-якого підприємства, є обсяг і структура фінансових ресурсів, які перебувають в його розпорядженні. Без визначення фінансових можливостей та перспектив забезпечення сталого фінансового стану підприємство не може досягти стабільного економічного розвитку.

Досвід як зарубіжних, так і українських вищих навчальних закладів (ВНЗ) свідчить, що в умовах ринку недооцінка планування, в тому числі фінансового, ігно-

рування його призводять до значних, нічим не виправданих економічних втрат, і в кінцевому рахунку – до банкрутства.

Сучасні умови господарювання, за яких ВНЗ опинилися наодинці з невизначеним зовнішнім середовищем, непередбачуваною поведінкою держави та інших суб'єктів ринкових відносин, спонукали їх до впровадження та максимального розширення прогнозування і фінансового планування, подальшого удосконалення методології й методики розробки як прогнозів, так і планів.